

7. Bowles S. The Co-evolution of Individual Behaviors and Social Institutions / S. Bowles, J.K. Choi, A. Hopfensitz // Journal of Theoretical Biology. – 2003. – № 22(3). – P. 135–147.
8. Bernstein B.B. Ecology and economics: complex systems in changing environments / B.B. Bemstein // Annu. Rev. Ecol. System. – 1981. – № 12. – P. 309–330.
9. Николис Дж. Динамика иерархических систем: Эволюционное представление / Дж. Николис; пер. с англ. – М.: Мир, 1989. – 488 с.
10. Multi-agent simulations and ecosystem management: a review / F. Bousquet, C. Le Pageb // Ecological Modelling. – 2004. – № 176. – P. 313–332.
11. Shilling John D. Can system dynamics flows reach an economic equilibrium? / J.D. Shilling // The Millennium Institute, 21st System Dynamics Conference. (New York City, 20-24 July, 2003). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.systemdynamics.org/conferences/2003/index.htm>. (Станом на 6.12.2011)
12. Kendrick D.A. Computational Economics / D.A. Kendrick, P.R. Mercado, H.M. Amman. – Princeton: Princeton University Press, 2005. – 448 p.
13. Леонтьев В. Межотраслевой анализ воздействия структуры экономики на окружающую среду / В. Леонтьев, Д. Форд // Экономика и математические методы. – 1972. – Т. VIII. – Вып. 3. – С. 370–400.
14. Ляшенко І.М. Еколого-економічне моделювання / І.М. Ляшенко // Проблеми сталого розвитку України. – К.: Б.М.Т., 1998. – С. 205–213.
15. Wing I.S. Computable General Equilibrium Models and Their Use in Economy-Wide Policy Analysis / I.S. Wing // MIT, Technical Note. – 2004. – № 6. – 50 p.
16. Forrester J.W. Principles of Systems / J.W. Forrester. – Portland, Oregon: Productivity Press, 1968. – 387 p.
17. Axtell R. Why agents? On the varied motivations for agent computing in the social sciences / R. Axtell // Proceedings of the workshop on agent simulation: Applications, models, and tools. – Chicago, IL: Argonne National Laboratory, 2000. – P. 3-24.
18. Блауг М. Методология экономической науки, или Как экономисты объясняют / М. Блауг; пер. с англ.; науч. ред. и вступ. ст. В.С. Автономова. – М.: ИП «Журнал Вопросы экономики», 2004. – 416 с.

УДК 339.9

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ КРАЇН БРІКС В УМОВАХ РЕБАЛАНСУВАННЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Резнікова Н.В., к.е.н., доцент кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в світовому економічному просторі перейшли в якісно новий вимір, досягнувши такого рівня та глибини зв'язків між національними економіками, що є всі підстави для того, аби вести мову про глобальну економіку як пріоритетний феномен, що характеризується власними закономірностями, тенденціями, механізмами функціонування та розвитку. Глобалізація та регіоналізм як суперечливі, проте нерозривні тенденції розвитку міжнародної економіки, характеризуються масштабністю та водночас гетерогенністю фінансового ринку, що провокує загострення кризових явищ на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Очікується, що вже найближчим часом новий світ вийде за рамки ефективності, функціональності і глобальної гомогенності та перейде до реалізації сценарію "множинності сучасностей". Один з варіантів подальшого розвитку світу припускає, що єдиний світ глобальної інтеграції розпадеться на більш локальні культури, оскільки саме цей сценарій розвитку подій зараз одержав потужний імпульс. Кожна країна чи регіон будуть йти своїм шляхом розвитку залежно від індивідуальних економічних, політичних і соціальних умов.

Відтак, на початку XXI століття сильний імпульс до розвитку одержують регіональні організації, кожна зі своїм "консенсусом" щодо рецепту економічного успіху і фокусування уваги на торгівлі у межах організації. Водночас, суть цього "нового регіоналізму" не є переробленою версією торгового протекціонізму і регіональних економічних блоків. Регіони більшою мірою представляють концентрацію політичної й економічної сили, однак орієнтованої на зовнішній світ і відкритої для зовнішніх ринків. Саме тому, "новий регіоналізм" як етап багатобічної кооперації на глобальному рівні на даний момент є більш ефективним у досягненні глобального консенсусу.

Аналіз досліджень та публікацій. Слід зазначити широкий науковий інтерес до проблем глобалізації як з боку вітчизняних, так і іноземних вчених. Значний внесок у розвиток глобалістики зробили вітчизняні вчені О. Білорус, Б. Губський, О.Зернецька, В. Зленко, А. Кудряченко, Д. Лук'яненко, Д. Мацейко, А. Поручник, Ю. Пахомов, С. Сіденко, російські вчені В.Іноземцев, Е. Кочетов, Г. Петрова, І. Лукашук, В. Максименко, В. Соколов, М. Чешков, А. Неклеса, Ю. Шишков, Г. Чебриков, І. Фаминський, М.Осьмова. Зарубіжні дослідники К.Алден, Л. Аншан, М. Атінгі-Его, Д. Браутігем, К.Калдерон, С. Чатурведі, Б. Крістенсен, П. Кольє, Р. Лі, Т. Лум, М. Де Лоренцо, А. Праті, Н. Пушак, Р. Раджан, Х. Райзен, Дж. Раунд, Н. Ріад, С. Фрімантл, В. Фостер – серед багатьох тих, хто вивчає питання впливу країн БРІКС на розвинені країни світу, моделюючи сценарії їхньої взаємодії та шляхи обопільного вирішення завдань, що постають перед ними в посткризовий період відновлення світової економіки.

Мета статті – окреслити перспективи БРІКС в умовах трансформації глобального світового простору, сфокусувавши уваги не лише на перевагах країн неформального об'єднання, але й на викликах, що постають перед ними на шляху трансформації їхніх економічних систем.

Вклад основного матеріалу. Зростаюча вага Бразилії, Китаю та Індії в поєднанні з Росією в світовій економіці свого часу була популяризована економістами Goldman Sachs у 2003 році із започаткованою абревіатурою «БРІК», яка у 2011 році доповнилась до БРІКС, приєднавши до четвірки країн Південно-Африканську республіку. Слід визнати, що кожна з країн віддає пріоритет власному економічному розвитку, а не глобальній стабільності і не готова жертвувати першим заради другого.

В той же час, політичний порядок денний стає у БРІКС усе більш значимим. Дослідник Д.Куой до важелів впливу країн БРІКС відносить територіальні (обмеження свободи дій американських збройних сил), дипломатичні (виступ з єдиних позицій у рамках міжнародних організацій), економічні (поглиблення торгових взаємозв'язків, ініціація валютної інтеграції, активізація інвестиційної співпраці) і готовність до колективних дій [4]. Цю позицію підтримує і Г.Д.Толорая, на думку якої БРІКС - проект в першу чергу політичний, оскільки для усіх членів цього «неформального клубу» основним джерелом технологій і інвестицій, а також ринком збуту є країни Заходу, а економічні зв'язки між країнами БРІКС, за винятком Китаю, лише знаходяться на стадії поглиблення [10].

Країни, що входять до даного неформального об'єднання, попри існуючі між ними відмінності, еднають швидкі темпи росту їхніх економік, що разом складають ¼ території світу та 40% його населення. Серед сильних сторін країн БРІКС – наявність трудових (КНР), інтелектуальних (Індія), природних (РФ, ПАР) та мінеральних ресурсів (Бразилія). Так, за даними МВФ, в країнах БРІКС виробляється 20% світового ВВП, акумулюється близько 40% золотовалютних резервів і реалізується 45% глобальної торгівлі [12]. За результатами 2011 року, темпи росту ВВП КНР становили 8,9%, Індії – 6,1%, РФ – 4,8%, ПАР – 2,9%, Бразилії – 2,9% [12].

Виходячи з того, що країни БРІКС дуже різні з точки зору політичної системи, моделей економічного розвитку і цивілізаційної приналежності, для кожної з них окреслений формат - ідеальний механізм для просування власної концепції глобального устрою, звичайно, не синоцентричного, але і не однополярного. БРІКС - наочне втілення концепцій «неамериканського» або «не-атлантичного світу».

Причому перехід до такого світу може здійснюватися поступово, без потрясінь, що відповідає методам китайської політики і пост-Ден Сяопінівської дипломатії [10].

На думку О. Островської, перспективи БРІКС як неформальної організації фокусуватимуться на удосконаленні функцій діалогового форуму, що дозволить країнам-членам координувати і узгоджувати підходи з ключових питань міжнародної повістки дня [9]. Серед п'яти тем, які стали загальною базою формування і обговорення повістки БРІКС: перетворення БРІКС в офіційно оформлене міжнародне об'єднання через формування "діалогового механізму"; взаємодія в подоланні світової фінансової кризи і створенні нової глобальної фінансової архітектури; пошук рішень проблем енергетичної безпеки і зміни клімату; розвиток співпраці в торгівлі і промисловій сферах; гуманітарна співпраця в сферах освіти, культури, науки.

Найбільший збіг позицій учасників проекту спостерігається по глобальних проблемах. До їх числа можна віднести завдання швидкої перебудови і реформування міжнародної банківської і фінансової систем, у тому числі реорганізації управляючих структур Всесвітнього банку і Міжнародного валютного фонду. Усі країни БРІКС єдині в тому, що необхідно звернути особливу увагу на розробку "альтернативної резервної валюти або нової глобальної валюти" з обов'язковим врахуванням можливих наслідків.

Так, американський дослідник Е. Гермес вважає безпідставним панування долара США в міжнародній валютній системі [1]. Втім, така позиція ігнорує перерозподіл відносної економічної влади і глибоку взаємозалежність між США та рештою потужних гравців. В сучасних умовах важливі рішення, що стосуються міжнародної валютної системи, не можуть не враховувати інтереси ЄС і нових динамічних економік (це не лише країни БРІК, а й такі як Пд. Корея, Мексика, Саудівська Аравія). Торгівля та інвестиції між США, ЄС та БРІК складають значну частину їх відповідних глобальних потоків. Приблизно чверть експорту США припадає на зону євро, і чверть – на країни БРІК, у той час як 16 відсотків загального обсягу експорту з країн БРІК спрямовані в США, а 29 – в країни зони євро.

Взаємозалежність посилюється й у зв'язку з інтенсифікацією транскордонних операцій та прямих іноземних інвестицій. Так, понад третина загального обсягу прямих закордонних інвестицій американських ТНК спрямовані в підприємства та банки розташовані в зоні євро. В сукупності на три полюси, які ми досліджуємо, припадає 61% світового виробництва, 51% світової торгівлі та 63% капіталізації цінних паперів на фондових ринках світу [10].

Що ж до керованості міжнародної валютної системи у найближчому майбутньому, країни БРІК відстоюють посилення ролі спеціальних прав запозичення (СПЗ) з метою забезпечення багатосторонньої заміни долара, й оголосили про намір придбати облігації МВФ, деноміновані в СПЗ на суму, еквівалентну 70 млрд. дол. США. Таке співробітництво може знизити ризики криз, проте, водночас, посилює ризики загострення конкуренції між трьома блоками країн.

У червні 2009 року в м. Єкатеринбург відбулася нарада країн БРІК з приводу встановлення нового багатополярного світового порядку, основним завданням якої було проголошено гармонізацію міжнародної валютної системи, створеної після Другої світової війни. Попри успіхи цієї системи, країни БРІК виокремлюють її структуру упередженість стосовно країн, що розвиваються та відведення останнім другорядної ролі у процесі формування і перетворення міжнародної фінансової архітектури.

За останнє десятиліття трансформації фінансового порядку істотно сприяли наступні зрушення у глобальних економічних відносинах. По-перше, відбувся суттєвий перегляд економічної влади унаслідок накопичення вимог до США (і в меншій мірі, до інших розвинених країн) з боку країн з ринками, що формуються і країн-експортерів нафти. По-друге, потужним гравцем міжнародної валютної системи став євро. По-третє, відбулося загальне скорочення багатосторонності в деяких сферах. По-четверте, економічне зростання, удосконалена економічна політика, і розвинені інституції призвели до посилення міжнародної ролі економік, які формуються. Усі ці події сприяли формуванню регіональних полюсів і таких угруповань як БРІК. Вцілому, ці зрушення свідчать про те, що важливі рішення щодо глобальних економічних реформ у майбутньому більше не можуть прийматися виключно Сполученими Штатами і їх союзниками, або навіть в межах Великої вісімки.

Очевидно, що перехід країн БРІКС на використання національних валют не лише знизить трансакційні витрати, ініціюючи поглиблення торговельних зв'язків, але й значно послабить позиції як долара США, так і євро у якості засобу міжнародних розрахунків. Реалізація функції нагляду за проведенням внутрішньорегіональних розрахунків та визначення вартості валют буде покладена на Єдиний банк розвитку БРІКС, що, за прогнозами, отримає назву «Південь-Південь».

Підкреслимо: підписання Генеральної угоди про створення кредитних ліній в місцевій валюті у рамках механізму міжбанківської співпраці БРІКС, а також Багатосторонньої угоди про підтвердження акредитивів між експортно-імпортними банками і банками розвитку виходять за рамки зв'язків між країнами групи. Вони означають підтвердження і закріплення законних прагнень п'яти держав на визнання їхньої економічної потужності і їхньої участі в управлінні світовою економікою через розширення представницьких функцій в міжнародних фінансових інститутах.

Саме в цьому і проявляється принципова позиція п'ятірки: відновлення сталої динаміки розвитку і макроекономічної стабільності усього світового господарства наразі залежить не лише від розвинених держав, але, здебільшого, від країн з емерджентними ринками, від розширення і поглиблення їхньої співпраці один з одним і з розвиненими країнами.

Спільна фінансова структура, акумулюючи кошти, сприятиме їхньому спрямуванню на реалізацію інвестиційних цілей та інфраструктурних проєктів, активізації малого та середнього бізнесу, наданню кредитів країнам, що розвиваються. Окрім того, такий крок гарантовано відкриє доступ до азійських ринків капіталу і валютного ринку та дозволить країнам-учасникам угруповання вирішувати проблеми з ліквідністю, спричинені обмеженою пропозицією зовнішнього кредитування з боку розвинених країн світу внаслідок глобальної кризи. Обсяги валютних угод між КНР та країнами світу сягають на 2011 рік позначки у 300 млрд. дол. США, втім, за прогнозами Банку Індії, ця сума з урахуванням імплементації оголошених ініціатив вже до кінця 2012 року може охопити 1 трлн. дол. США в перерахунку на доларові активи [11]. Теоретично, це здатне призвести до ескалації спекулятивних настроїв тих інвесторів, хто оцінює подальше зростання золотовалютних резервів країн БРІКС у термінах негативних прогнозів, передбачаючи зменшення попиту на доларові активи.

Завдяки погодженому підходу країнам БРІК у вересні 2009 р. на саміті «Двадцятки» в Пітсбурзі вдалося провести рішення про перерозподіл 5% голосів в МВФ і 3% голосів у Всесвітньому банку на користь нових економік, що розвиваються. Чотири країни - КНР, Росія, Бразилія і Індія - увійшли до десятки впливових акціонерів МВФ. Таким чином, на 2012 рік сукупна частка країн БРІКС у Всесвітньому банку становила 47%, а в МВФ - 42,25 [10].

Цілком прогнозовано, що країни БРІКС готові брати участь у програмі збільшення ресурсів Міжнародного валютного фонду лише за умови розширення їхніх повноважень у рамках структури. БРІКС може претендувати на поповнення коштів фонду на 80 млрд. дол. США в обмін на збільшення голосуючих прав у МВФ. В свою чергу, МВФ розраховує, що угода про перерозподіл квот буде укладена до січня 2013 року, а запланований 15-й перегляд квот завершений до січня 2014 року. За інформацією МВФ, в результаті перегляду квот Китай стане третім за розміром квоти державою-членом МВФ.

Прикметно, що роль БРІКС, починаючи з 2008 року, набуває значного посилення, про що свідчать показники збільшення взаємної торгівлі між країнами даного угруповання. Так, обсяги торгівлі між КНР та Індією були зафіксовані на позначці у 25%, а обсяги торгівлі між КНР та РФ становили 42%. Імпорт США з Китаю в п'ять разів перевищує поставки американських товарів в КНР (розрив у 2009 році становив 226,8 млрд. дол. США), а з ЄС це співвідношення становить один до трьох (133 млрд. євро дефіциту). Виключенням є лише Японія, якій, обігнавши США, вдається зводити торговий баланс з КНР із позитивним сальдо. Хоча на 40% ВВП КНР реінвестується всередині країни, експорт залишається найактивнішим рушієм економіки, в якому частка електроніки і комп'ютерів становить 20% [13].

Справді: з підйомом Китаю та Індії за три десятиліття склалася нова географія світового виробництва багатства. Якщо слідувати порівнянню до паритетом купівельної спроможності, проведеному Світовим банком, вже у 2008 р. так звана Середина імперія змогла вийти на друге місце у світі за розміром економіки, а її частка у світовому ВВП становила 9,7%. Попри те, що вона все ще залишається

позаду США (22,51%), їй вже вдалось обігнати Японію, відтіснивши її на третє місце (7,07%), а Німеччину – на четверте. В свою чергу, Індія випереджає Великобританію (3,4%) і Францію (3,39%). Втім, даний рейтинг втрачає свою інформативність, шойно береться до уваги чисельність населення: так, КНР переміщується на 86-ту позицію, а Індія – на 108-е місце. Окрім того, гострою залишається й проблема майнового розшарування, адже 47% китайців та 80% індійців проживають менше ніж на 2 дол. США за день.

У популярній доповіді «Мріїючи разом з БРІКС» [9] припускається, що до 2050 року економіка Бразилії, Росії, Індії та Китаю разом буде більшою, ніж економіки країн великої шістки (США, Японії, Великобританії, Німеччини, Франції та Італії). Втім, такі прогнози щодо ВВП слід інтерпретувати з обережністю. Так, вчений В. Давидов стверджує, що співвідношення між темпами зростання країни за одне десятиліття і за наступне десятиліття є дуже низьким, а, отже екстраполяційне прогнозування в такому випадку може виглядати небезпечним [5].

Менш далекоглядним виглядає прогноз Goldman Sachs, згідно з яким сумарна економіка країн БРІКС до 2015 року перевищить загальний обсяг ВВП країн Великої сімки [2]. Втім, слід акцентувати увагу на такому: дані прогнози передбачають лише відносне зниження розміру економік Великої сімки. В абсолютному і в реальному вираженні дослідження як аналітиків Goldman Sachs, так і Фонду Карнегі, відображають реальне зростання ВВП у розвинених країнах. Отже, незважаючи на швидке зростання нових рушійних сил, їх населення буде залишатися значно біднішим, ніж у розвинених країнах.

Зазначимо, що початкове групування країн відбувалось аж ніяк не на основі їхньої економічної подібності. Так, окремі дослідники, серед яких Р. Діпанджан та А. Ківа, пропонують умовний розподіл країн, що входять до БРІКС, на дві підгрупи.

В той же час, кожна із зростаючих економічних сил стикається з внутрішніми проблемами, які можуть поставити під сумнів довгострокові прогнози росту. Китай та Індія - дві найбільші та найпотужніші країни-члени БРІК - знаходяться в окремій категорії з точки зору як їхнього потенційного впливу на світову економіку, так і перешкод, які можуть перед ними постати у досягненні задекларованого зростання протягом наступних сорока років.

Таблиця 1

Типологізація країн БРІКС

<i>Перша група</i>	<i>Друга група</i>
Індія, КНР	Бразилія, ПАР, РФ
<ul style="list-style-type: none"> аграрноорієнтовані економіки, що характеризуються відносною закритістю, високим рівнем контролю з боку держави та значною регульованістю ринків капіталу; сповідують режим фіксованого обмінного курсу (КНР в більш жорсткій формі, ніж Індія); розвивають стратегії, засновані на внутрішній індустріалізації (виробництві та послугах), орієнтованій на експорт, що спирається на абсолютні переваги країни; валютний курс не відчув на собі інфляційного тиску внаслідок кризи 2008-2011 років Не брали позики МВФ 	<ul style="list-style-type: none"> економіки, засновані на природних ресурсах, які відкриті для зовнішньої торгівлі та фінансових потоків, характеризуються присутністю як державного, так і приватного секторів; сповідують більш гнучкий обмінний курс; надають перевагу експортним стратегіям, що виходять з порівняльних переваг; під час кризи зафіксували флюктуативність обмінного курсу, що позначалась високою інфляцією; брали позики у МВФ з метою реалізації структурної перебудови

Джерело: укладено автором на основі [6; 7]

У випадку з Китаєм масою цілий комплекс проблем, серед яких - зростання нерівності доходів, швидке старіння населення, потенціал соціальних хвилювань, територіальні суперечки, дефіцит палива, брак води, забруднення навколишнього середовища, корупція і слаборозвинена банківська система.

Бразилія і особливо Росія, мають суттєві недоліки в якості їх основних економічних інститутів і політики, які обмежують перспективи зростання. Одеією з версій «прокляття природних ресурсів» є дисфункціональна політична реакція економіки на природно-ресурсне багатство. Прогнозовано, що розподіл доходів і багатства також мають тенденцію бути більш нерівним в суспільствах, базованих на природних ресурсах, ніж в економіках, заснованих на людських ресурсах, що призводить до соціальної, політичної поляризації і внутрішнього конфлікту.

В той же час, Бразилія має перевагу перед іншими країнами БРІКС з огляду на її існуючі структури підтримки інноваційних досліджень і розробок, а також її спроможність забезпечити збалансоване розширення економіки на основі промисловості, природних ресурсів та сільського господарства. У випадку подальшого зменшення залежності Бразилії від зовнішнього попиту і зовнішнього фінансування шляхом активізації переходу до сталого внутрішнього зростання, що характеризуватиметься високим внутрішнім попитом, країна зміцнить свої позиції в неформальному об'єднанні. Варто зазначити, що бразильська модель розвитку, яка вдало комбінує переваги лібералізму і державної підтримки незаможних верств населення, була розрахована на розвиток внутрішнього ринку як інструменту гарантування якості економічне зростання.

Втім, ризики ховаються в іншому: маючи всі можливості для здійснення окресленої стратегії переходу, Бразилія, в той же час, залишається вразливою перед цінами на електроенергію, а, отже неспроможною забезпечити вирішення амбітних екологічних програм, і, що найбільш проблематично, залежною від експорту свої товарів у випадку реалізації подібної політики рештою країн-членів БРІКС. Це вкотре підтверджує тезу про те, що внутрішня політика стимулювання попиту має враховувати і комплекс нагальних продовольчих і екологічних проблем, що здійснюють непропорційний вплив на стабільність цін і доходи у бідних країнах.

На думку Е.Панкова, Бразилії, що залишається у межах індустріально-аграрного розвитку, слід розширити масштаби і характер взаємодії з іноземним капіталом, який має серйозний потенціал, здатний забезпечити якісну перебудову економіки; ефективніше використати можливості, пов'язані з участю в процесі регіональної економічної інтеграції, особливо в інноваційній сфері; активізувати зусилля на національному рівні, передусім в плані виходу на рівень високих технологій за рахунок національного капіталу і особливо держави; рішуче змінити соціальний клімат в країні.

Щодо Індії, то на думку Р. Діпанджан, вона ризикує зіткнутись із довгостроковою нестачею внутрішньої інфраструктури, кваліфікованої робочої сили та виробництва енергії. Водночас, швидко зростаючий середній клас, молоде населення, зменшення залежності від сільськогосподарського сектору, високий рівень внутрішнього заощадження та інвестування, виступають рушійною силою економічного зростання цієї країни, втім, зростаюча майнова нерівність залишатиметься важливою політичною проблемою.

Варто зазначити, що для досягнення своїх довгострокових планів зростання Індії слід добитися прогресу з широкого кола економічних та політичних реформ. Так, за даними аналізу Goldman Sachs, Індія потребує лібералізації фінансових ринків, контролю інфляції, підвищення продуктивності сільського господарства та покращення його інфраструктури, підвищення освітніх стандартів і, що найголовніше - поліпшення якості управління на всіх рівнях [2].

У зв'язку з цим, цікавим може виглядати для Індії досвід Південно-Африканської Республіки, чие прогресивне законодавство, особливо відносно питань комерції, торгівлі і ринку праці, створює унікальні умови для залучення іноземних інвестицій. Серед таких - однакові правові умови для іноземних і місцевих інвесторів; відсутність державного контролю за цінами на виготовлену продукцію; відсутність обмежень на приватне підприємництво для іноземців; відсутність спеціальних дозволів державних органів на участь в ній громадян інших держав(за винятком банківсько-фінансової діяльності); відсутність вимог до мінімального розміру капіталу підприємств(за

винятком банківського і страхового бізнесу); відсутність обмежень на вивезення прибутку і дивідендів (за наявності дозволу органів валютного контролю); відсутність обмежень на іноземне володіння створеними або придбаними південноафриканськими компаніями (за винятком банківсько-фінансового сектора).

Слід зазначити, що Південно-Африканська Республіка сприйняла свій вступ у БРІКС як визнання важливості Африканського континенту у світовій економіці і шанс виступити лідером об'єднання африканських країн на південь від Сахари. ПАР, люблячи свою позицію у БРІКС, наголошує на тому, що її ВВП складає біля третини ВВП згаданого регіону, а сама вона виступає ініціатором поглиблення його інтеграційних процесів. Крім того, через формат БРІКС ПАР сподівається просунути свої зовнішньополітичні пріоритети, продемонструвавши водночас привабливість країни як об'єкту для іноземних інвестицій [10].

До найбільших секторів економіки ПАР, що входить до групи з 25 найбільших світових експортерів, чий дохід від зовнішньої торгівлі досягають 50% ВВП і забезпечують ліву частину національного і експортного доходу, відносять сільське господарство, енергетику, гірничодобувну промисловість, металургію, машинобудування і телекомунікаційну галузь. ПАР - одна з небагатьох держав з унікальною подвійною системою прав власності (державною і приватною) на корисні копалини. Реструктуризація державних підприємств, при якій відбувається перерозподіл прав власності від держави до приватних власників підприємств, особливо помітна саме в гірничодобувній галузі. Інша тенденція, найбільш помітна в цьому секторі економіки, - об'єднання найбільших компаній і монополізація ринку.

Втім, свого часу експлуатація природних ресурсів в країнах БРІКС викликала тиск на реальний обмінний курс через приплив капіталу, спричинивши інвестиційний бум і, тим самим, генеруючи додаткові приватне і державне споживання. Частина цього додаткового внутрішнього попиту припадала на неторговельні товари та послуги, витісняючи випуск непродовольчих природних ресурсів та експортних товарів, що конкурують з імпортом товарів і послуг.

Слід звернути увагу ще на один принципово важливий момент: країни, що розвиваються, в тому числі, країни БРІКС, стали заручниками уповільненого темпу розвитку розвинених країн. Ефект уповільнення, який відчули на собі країни БРІКС під час кризових 2008-2011 рр., свідчить про винятковий вплив глобалізації на торгівлю та фінансові умови, що стали драйверами зростання їхніх економік. Варто зазначити, що продуктивність країн БРІКС має розглядатись виключно в глобальному контексті, оскільки жодна з цих країн не є самодостатньою з точки зору внутрішнього потенціалу економічного зростання, який дозволив би їй адаптувати у життя проголошений курс на прискорене системне зростання.

Країни БРІКС, пори оптимістичні футуристичні прогнози, відчуваючи загрозливі ознаки голландської хвороби, опиняються перед необхідністю балансування між перспективами впровадження інноваційних засад розвитку своїх економік, з одного боку, і часом екстенсивним використанням сировинних запасів, з іншого. Тож системне збалансоване прискорене зростання виглядає недосяжним з позицій сьогодення для жодної з країн БРІКС.

Зазначене вкотре перекоонує: відновлення економічного зростання у країнах БРІКС без активізації його інноваційної складової, призведе до поступового вичерпання резервів екстенсивного зростання і ризикує вилитись в економічну депресію, яка лише посилить нерівність у доходах. Так, на початку 2000 року кількість людей у країнах БРІКС з доходом, що перевищує 6000 дол. США, але менше за 30000 дол. США збільшилася на сотні мільйонів чоловік і продовжуватиме зростати у наступні 10 років. Така тенденція передбачає збільшення потенційного попиту, що, в свою чергу, змінить не лише структуру внутрішнього споживання країн, але й диверсифікує структуру їхнього імпорту, в якій зростатиме частка товарів з великою доданою вартістю (таким, як автомобілі, офісне устаткування, технології). Втім, з формуванням середнього класу, змінюватиметься не лише структура витрат, але й зростатиме конкуренція за ресурси, що актуалізує проблему навантаження на навколишнє середовище через зростаючий попит на електроенергію.

Висновки. В рамках проекту БРІК протягом 2008-2011 років висувалися амбітні плани, які досить умовно можна згрупувати таким чином: 1) спільні зусилля по відновленню світової і власних економік; 2) реформа світової фінансової системи на основі нового, справедливого міжнародного фінансового порядку; 3) спільний захист інтересів країн, що розвиваються; 4) забезпечення безпеки: продовольчої, енергоносій, громадської охорони здоров'я; 5) використання переваг БРІК у ресурсах, ринках, робочій силі; 6) спільне протистояння кліматичним змінам, розвиток науково-технічного партнерства, дослідження в області високих технологій, включаючи нові джерела енергії; 7) сприяння гуманітарним обмінам - розвиток співпраці в культурній, туристичній і спортивній областях, сфері освіти і охорони здоров'я; 8) збереження і зміцнення специфіки і стратегії розвитку кожної з п'яти моделей модернізації БРІК.

Як видно, проблематика, що опинилась в сфері уваги очільників країн-учасників БРІК, свідчить не лише про спробу пошуку власного місця в глобальному світоустрої на основі використання національного потенціалу росту, але й про засвідчення готовності брати участь у розв'язанні спільних для всіх країн світу проблем. Серед останніх - встановлення справедливого міжнародного фінансового порядку, зменшення майнового розшарування та соціальної нерівності, вирішення комплексу безпекових ініціатив, нагальна потреба підвищення якості інституцій та зміна ресурсного прокляття ресурсним благословенням.

Вчений Б. Мартінов припускає, що для БРІКС як «для країн-цивілізацій, що розпочинають своє впевнене сходження», характерний спільний, часом інтуїтивний пошук альтернативної моделі розвитку, заснованої на утвердженні багатополосності в глобальній політиці, збалансованості в економіці і торгівлі та спробі імплементації елементів соціальної справедливості в політиці внутрішній [8].

Все це дає привід досліднику Д. О'Нілу в своїй монографії "Карта зростання: економічні можливості країн БРІК і за їх межами" запропонувати спільній спільності позбавитись звички інтерпретувати країни БРІК як економіки, що розвиваються. Натомість, автор пропонує використовувати більш доцільний, на його думку, термін "зростаючі економіки" або "економіки зростання" [3].

Справді, схоже, що глобальна політична і економічна кон'юнктура все більше сприяє досягненню цих цілей. Так звана цивілізаційна синергія - сплав державного, приватного і візіонарного начал спроможна, на думку «ентузіастів БРІКС», створити такий особливий креативний настрій, котрий висуне країни-гіганти в авангард назрілих перемін і дозволить посісти їм помітні місця у світовому ареопазі.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается роль стран БРИКС в реформировании мирового порядка, анализируются геоэкономические преимущества стран и риски, возникающие на пути их развития.

Ключевые слова: БРИКС, глобализация, трансформация мироустройства, торговля, валютная стабильность

РЕЗЮМЕ

В статті розглядається зростаюча роль БРІКС у гео економічному просторі. Аналізуються як абсолютні та порівняльні переваги країн неформального об'єднання, так і ризики, що стоять перед ними на шляху закріплення їхніх лідируючих позицій в світовій економіці.

Ключові слова: БРІКС, глобалізація, трансформація світоустрою, торгівля, валютна стабільність

SUMMARY

This article assume that the BRICS form a heterogeneous coalition of often competing powers that share a common fundamental political objective: to erode Western hegemonic. The BRICS must be taken seriously because their centrality in the global system is only going to continue to grow in the next years and decades.

Key words: BRICS, globalization, transformation of world order, trade, currency.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Hermes E. Brazil, India and China: the new leaders of the global economy, for at least the next five years [Electronic resource] / E.Hermes // 2010. - Mode of access: <http://www.icic.co.il/upload/File/sectorsemergingeconomies.pdf>

2. Goldman Sachs Global Economics Group. BRICs and Beyond. London: Goldman Sachs, 2007.
3. O'Neill J. The Growth Map [Electronic resource] / J.O'Neil // 2011. - Mode of access: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/global-economic-outlook/the-growth-map/index.html>
4. Quah D. The Shifting Distribution of Global Economic Activity [Electronic resource] / D.Quah // 2010. - Mode of access: http://econ.lse.ac.uk/~dquah/p/2010.05-Shifting_Distribution_GEA-DQ.pdf
5. Давыдов В. Пробуждающиеся гиганты БРИК // Свободная мысль, № 5. - 2008. - С. 131-142.
6. Дипанджан Р. БРИК в новом миропорядке // Международная жизнь, № 11, 2008. С. 83-89.
7. Кива А. В. Страны БРИК в мечтах и реальности // Общественные науки и современность, № 5. - 2009. - С. 26-36.
8. Мартынов Б.Ф. БРИК и деградирующий миропорядок / Б.Ф. Мартынов // Латинская Америка / . - 2008. - № 05. - С.4-20.
9. Островская Е. Я. Сотрудничество в формате БРИК: цели и перспективы [Electronic resource] / Е.Я.Островская // 2009. - Mode of access: <http://www.hse.ru>.
10. Толорая Г. БРИКС – «Мыльный пузырь» или шанс изменить мир порядок перспективы [Electronic resource] / Г. Толорая // 2010. - Mode of access: <http://www.imepi-eurasia.ru/baner/BRICS.pdf>
11. Reserve Bank of India. - Mode of access: <http://www.rbi.org.in/home.aspx>.
12. International Monetary Fund. - Mode of access: <http://www.imf.org/external/index.htm>
13. Bank of China. - Mode of access: <http://www.boc.cn/en/>

УДК 330.332

СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Свідрак О.В., асистент кафедри "Фінанси", Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ

Постановка проблеми.

У процесі неоднорідності рівня економічного розвитку регіонів України на сучасному етапі розвитку з метою розробки ефективної державної регіональної політики та політики розвитку на місцевому рівні необхідним є детальне дослідження та аналіз рівня розвитку та інвестиційної привабливості різних регіонів країни. Однією з найвагоміших груп факторів, які характеризують інвестиційну привабливість на регіональному рівні, є інвестиційний потенціал регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед вчених та економістів, які досліджували сутність поняття інвестиційного потенціалу регіону, його складові та фактори відтворення, потрібно виділити роботи: А.І. Афонічкіна, В.В. Бурковського та С.В. Каламбет, Д.М. Стеченко, Н.О. Татаренко та А.М. Поважного, С.В. Зенченко та М.А. Шемьоткіної, Н.С. Яремчука, П.І. Мірошніченко, К.П. Покатаєвої, А.Ю. Жулавського і Я.В. Кобушко та інших.

Виділення невирішеної частини проблеми.

Різні актори по-різному трактують поняття інвестиційного потенціалу регіону та його складових, тому необхідним є систематизація існуючих точок зору та уточнення поняття, а також складових елементів інвестиційного потенціалу на мезорівні.

Ціль статті.

Уточнення поняття інвестиційного потенціалу регіону та його розгляд з різних точок зору суб'єктів інвестиційного процесу, а також визначення структури інвестиційного потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу.

Існують різні точки зору щодо визначення поняття «інвестиційного потенціалу регіону», факторів його формування та методів оцінки.

Перша група авторів розглядають інвестиційний потенціал регіону як сукупність інвестиційних ресурсів, які можуть бути залучені у межах регіону, країни, світу.

А.І. Афонічкін розглядає інвестиційний потенціал регіону «як сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання» [2].

В.В. Бурковський та С.В. Каламбет під інвестиційним потенціалом регіону розуміють величину «розриву між валовими заощадженнями і реальними інвестиціями» [12, С. 35].

Д.М. Стеченко [13], Н.О. Татаренко та А.М. Поручник [14, С. 5] також висловлюють точки зору щодо визначення інвестиційного потенціалу як сукупності інвестиційних ресурсів, або наявності коштів для здійснення інвестування.

Колектив авторів на чолі з С.Ф. Поважним з метою оцінки інвестиційної привабливості регіонів України пропонують використання інвестиційного потенціалу, як «сукупного оцінного показника» [1]. Описуючи «локальні потенціали» у роботі [1], автори виділяють 8 груп показників, які характеризують різні рівні регіонального розвитку. Однак, якщо розглядати інвестиційний потенціал «як сукупність інвестиційних ресурсів», то чи необхідно враховувати при його оцінці:

- а) запаси найважливіших видів природних ресурсів;
- б) економіко-географічне положення регіону;
- в) чисельність економічно-активного населення, тощо.

П.І. Мірошніченко визначає інвестиційний потенціал регіону як «сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання» [10, С.8].

Н.С. Яремчук під категорією «інвестиційний потенціал» розуміє «сукупну можливість галузевих непостійних ресурсів, що дозволяють збільшувати капіталоозброєність праці і здатність господарюючих суб'єктів, які оперують запасами цих ресурсів, забезпечувати стійкий у часі економічний дохід» [4].

Друга група авторів розкривають сутність інвестиційного потенціалу регіону як сукупність наявних сфер вкладення коштів.

С.В. Зенченко та М.А. Шемьоткіна розглядають інвестиційний потенціал регіону як «сукупність наявних в регіоні чинників виробництва (природні ресурси, робоча сила, основні фонди, інфраструктура і т.і.) і сфер вкладення капіталу» [9].

Третя група авторів найбільш повно дослідили поняття інвестиційного потенціалу на мезорівні і відмічають комплексність дослідженого поняття.

Досліджуючи фактори відтворення інвестиційного потенціалу регіону А.Ю. Жулавський та Я.В. Кобушко розуміють під інвестиційним потенціалом «сукупність таких елементів як природні ресурси, трудові ресурси, інвестиційні вкладення, економічні умови і т.ін.» [5, С. 65].

Визначаючи поняття інвестиційних ресурсів А.Ю. Жулавський і Я.В. Кобушко, відмічають, що вони включають: «матеріальні ресурси, засоби виробництва; грошові накопичення, цільові банківські вклади, кредити, цінні папери; об'єкти інтелектуальної власності;